

Syb Talma, de rode dominee

In Angeren is er een Dominee Talmastraat. Een straat met die naam is er eveneens in Veghel, Wolvega en in Zuidland. Wat is de reden voor het vernoemen van deze straat in Angeren naar deze persoon?

Aritius Talma jr. (Talma jr.) Talma is op 17 februari 1864 in de hervormde pastorie van Angeren geboren. Talma jr. was de zoon van Alijdus Warmoldus Lambertus Talma (1835-1902), destijds predikant van de Nederlands Hervormde gemeenschap in Angeren en van Duifje Talma-Hekkelaar (1834-1915). Talma jr. was het derde kind in het gezin, dat vijf meisjes en twee jongens zou tellen. Angeren was de eerste gemeente van ds. Talma sr. Dordrecht de zesde en laatste. Op 10 november 1878 deed hij daar intrede in de Grotekerk.

De vraag welt op, of de straat vernoemd is naar Talma sr. of Talma jr. Het feit, dat niet iedere persoon die in Angeren de functie van dominee heeft vervuld wordt geëerd met een straatnaam, doet vermoeden dat het toch de wapenfeiten van Talma jr. zullen zijn geweest.

In Dordrecht ging Talma jr. naar de Latijnse school. Hij zette zijn schoolopleiding in 1880 voort aan het Erasmiaans Gymnasium in Rotterdam. In 1882 ging hij theologie studeren in Utrecht. In de zomer van 1887 voltooide Syb Talma zijn theologiestudie. Op 20 januari 1888 traden Syb Talma en Margaretha van Schaardenburg in Dordrecht in het huwelijk. Op zondag 29 januari 1888 werd hij op 24-jarige leeftijd predikant te Heinenoord (1888-1891), daarna in Vlissingen (1891-1895) en Arnhem (1895-1901).

De Talma's behoorden tot een Fries patriciërsgezicht, wat zich vereenzelvigde met de 'ethische richting' binnen de Nederlands Hervormde Kerk. Syb groeide op te midden van een kerkelijke strijd binnen de protestantse gemeenschap, die uitliep op doleantie (afsplitsing door circa 10% van de kerkgangers van de Ned. Herv. Kerk). Talma sr. – inmiddels werkzaam in Dordrecht - heeft in dit afsplitsingsproces een voorname rol gespeeld. Later zijn de 'dolerenden' zich samen met anderen de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) gaan noemen.

De sociale ellende onder de arbeiders heeft richting gegeven aan zijn levensarbeid. Werkzaam in de Hoekse Waard leerde hij de armoede van het platteland kennen. Met de christen-sociale beweging kwam Talma jr. in aanraking door zijn schoonvader J.G. van Schaardenburg, die in Dordrecht betrokken was bij de Werkliedenvereniging Patrimonium. Tijdens zijn Vlissingen-periode sloot Talma jr. zich aan bij Patrimonium en bij de ARP. Hij was beter in het spreken dan in het schrijven en schrok er niet voor terug om de verbale degens te kruisen met F. Domela Nieuwenhuis of P.J. Troelstra (sociaal democraten).

De Tweede Kamerverkiezingen van april 1894 stonden in het teken van de uitbreiding van het kiesrecht. Het kabinet-Van Tienhoven-Tak van Poortvliet was over deze kwestie gestruikeld en had vervroegde verkiezingen uitgeschreven. In de aanloop naar de kandidaatstellingsvergadering verschenen er

advertenties in de dagbladen ten gunste van ds. A.S. Talma, 'een man, bij ieder goed bekend als eerlijk, rechtschapen, spreker van de beste soort, geheel doorkneet in de sociale toestanden, redenaar geacht en bemind', ondertekend door 'vele liberale en antirevolutionaire kiezers'. Aan de vooravond van de verkiezingsdag, op maandag 23 april 1894, hield de antirevolutionaire kiesvereniging weer een bijeenkomst. Talma sprak daar ter aanbeveling van de kandidatuur van Abraham Kuyper. Talma karakteriseerde de verkiezingen als een strijd over principes. Uitbreiding van het kiesrecht noemde hij een zaak van sociale rechtvaardigheid. In de eerste plaats verwachtte hij, 'dat de sociale belangen bij onze wetgeving meer op den voorgrond zullen komen'. Maar ook bepleitte hij 'het beoefenen van sociale rechtvaardigheid in het kiesrecht zelve'.

De toestand van de industriearbeiders in Vlissingen had hem overtuigd van de noodzaak van een vakorganisatie. Hij werkte dan ook mee aan de oprichting van een vakafdeling van patrimonium voor metaalbewerkers; de eerste christelijke vakorganisatie in deze bedrijfstak.

Geruchtmakend was zijn verkiezingsoverwinning bij de Tweede Kamerverkiezingen in 1901 op SDAP-leider Pieter Jelles Troelstra in diens thuisbasis Tietjerksteradeel. In 1905 werd hij door zijn district Tietjerksteradeel herkozen. Talma was AR-kamerlid voor dit district tot 1908. Gedurende die periode was hij fractielid van de ARP.

Vanaf 1848 werden de leden van de Tweede Kamer rechtstreeks gekozen via een meerderheidsstelsel. In de negentiende eeuw was Nederland nog in aparte kiesdistricten verdeeld. De precieze indeling van de districten is door de jaren heen meermaals veranderd. Uitgangspunt was dat er op iedere 45.000 inwoners één afgevaardigde in de Tweede Kamer zou zijn. Het kiesrecht kwam toen lang niet iedereen toe. Alleen mannen van boven de 23 jaar die voor een bepaald bedrag in de directe belastingen werden aangeslagen, kregen het stemrecht. Het bedrag waarvoor iemand moest zijn aangeslagen om stemrecht te krijgen verschilde per gemeente. Het lag tussen de 20 en 160 gulden. In plattelandsgemeenten was het bedrag lager dan in de steden. Slechts in 14 gemeenten lag de census boven de 50 gulden, maar daar woonden wel de meeste kiezers. Op het platteland waren er daardoor meer kiezers dan in de steden. Voor stemgerechtigdheid gold verder dat de manspersoon in het bezit moest zijn van burgerlijke en burgerschapsrechten, waardoor bijvoorbeeld ongehuwde mannen jonger dan 25 jaar veelal geen stemrecht hadden.

De politiek werd in de negentiende eeuw beheerst door een aantal politieke vraagstukken. Eén daarvan was de vraag op welke wijze het kiesrecht moest worden uitgebreid. Er werden daarover diverse voorstellen gedaan. In 1887 werd een eerste stap gezet naar kiesrechtuitbreiding en ook de Kieswet van 1896 leidde tot meer kiezers. Maar pas in 1917 werd het algemeen mannenkiesrecht ingevoerd. In 1919 kregen ook vrouwen het stemrecht en was er sprake van algemeen kiesrecht.

Van 1908 tot 1913 was Syb Talma minister van landbouw, handel en nijverheid. Een van zijn eerste maatregelen betrof de reorganisatie van de Arbeidsinspectie. Verder de invoering van een nieuwe Arbeidswet (onder andere de tienuren-werkdag voor vrouwen en jongeren onder de 17). Ook introduceerde hij een Steenhouwerswet en een Stuwadoorswet. Zijn Bakkerwet haalde net niet de meerderheid van stemmen (omdat voormalige medestander A. Kuyper zich van stemmen onthield). Met name op het vlak van sociale verzekeringswetgeving heeft hij naam gemaakt (samenhang tussen ongevallenverzekering, ouderdoms- en invaliditeitsverzekering - 'ouderdomsrente' van staatswege

voor 70-jarige pensioengerechtigden - en ziekteverzekering). Het zwaarbevochten parlementair akkoord over de Talma-verzekeringswetten (1913) zorgde ervoor dat verplichte collectieve sociale verzekering het fundament werd van het Nederlandse sociaal stelsel. Het uitgangspunt van dit stelsel is de gedachte van gedeelde sociale verantwoordelijkheid van werkgevers, werknemers en de overheid. De vertaling van dit ethische principe in een samenhangend stelsel van sociale wet- en regelgeving is Talma's belangrijkste nalatenschap voor sociale zekerheid in Nederland. Verplichte pensioenverzekering en de overheidsgarantie van een oudedags-uitkering maakte voor lagere inkomensgroepen voor het eerst een zelfbetaalde oudedag mogelijk als waardig alternatief voor de vernederende gang naar het armenhuis.

Om zijn ideeën en voorstellen door de kamer te krijgen, heeft Syb Talma veel weerstand moeten overwinnen bij conservatieve kamerleden, met name die van ARP- en CHU-huize.

Na aftreden van het kabinet Heemskerk in 1913 trad Talma wegens gezondheidsproblemen uit de actieve politiek en werd predikant van de Nederlands Hervormde Kerk te Bennebroek (1914-1916) en veldprediker (legeraalmoezenier 1914-1916).

Een anekdote vertelt wat Talma zou hebben gezegd over zijn catechisatie in Bennebroek: *'Mijn oom (de professor in Utrecht) heeft mij gezegd: nu moet je maar eens een paar dooie jaren hebben; en hij vindt dominé in Bennebroek, dat is niets; - maar als ik een preek van drie kwartier in de Kamer hield over de boterwet of een rijksproefstation, dat vermoeide mij niet; maar drie kwartier catechiseeren met één boerenjongen, dat maakt mij bek-àf.'*

Drie maanden na zijn benoeming tot dominee in Bennebroek werd Talma op 27 oktober 1914 bij Koninklijk Besluit benoemd tot de eerste veldprediker in algemene dienst bij het leger. Door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog kwam een groot aantal soldaten onder de wapenen en het was belangrijk dat er voor hen geestelijke zorg zou zijn. Talma hield door het land heen een aantal preken voor soldaten en leidde vergaderingen met predikanten in verschillende provincies.

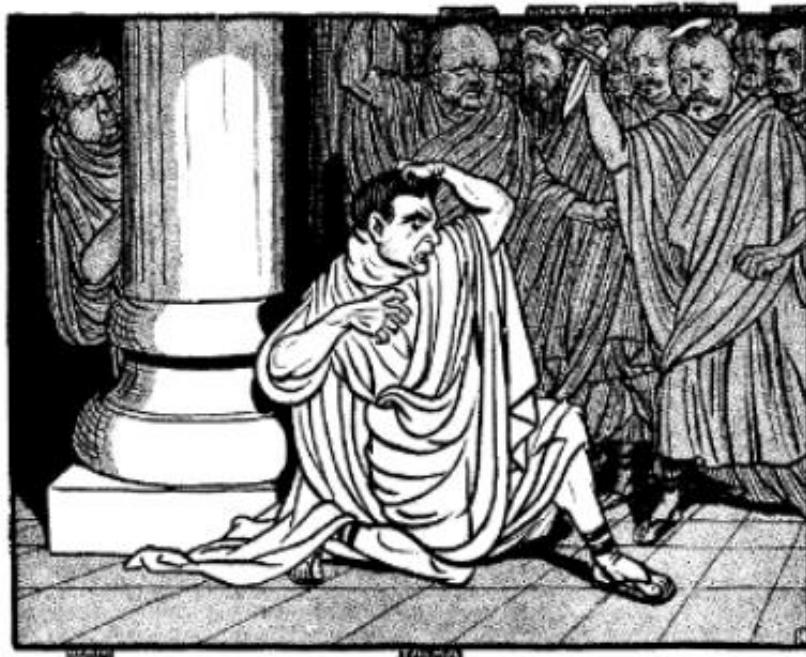
Grafzerk in Bennebroek

Nog geen twee jaar na zijn benoeming in Bennebroek overleed Talma op 12 juli 1916 op de relatief jonge leeftijd van 52 jaar in het Diaconessenhuis te Haarlem. Zijn overlijden waren aanleiding voor persoonlijk geschreven condoleances van Koningin Wilhelmina en een krans van prins Hendrik.

► *Talma's sociale wetten ontmoetten veel 'tegenwind' in het parlement. Talma: 'Triest seizoen... het stormt om mij heen... en alles valt...'* (Albert Hahn, De Notenkraaker, 6 november 1910).

► *De weerstand in eigen kring maakte van minister Talma 'aangeschoten wild' voor conservatieve tegenhangers. Verbod op nachtarbeid in bakkerijen mislukte na openlijke stemonthouding: Caesar Talma: 'Ook gij Brutus?'* (Albert Hahn, De Notenkraaker, 8 juni 1912).

Op 9 november 1963 onthulde zijn dochter bij het gemeentehuis van Bergum een bronzen borstbeeld van A.S. Talma, gemaakt door Bertus Sondaar. Aanleiding was de vijftigste verjaardag van zijn ouderdomsrente.

Literatuur

- Krieken, Gerard van (2013). *Talma jr. Talma (1864-1916) : een biografie*. Verloren, Hilversum. 271 p. (Passage-reeks, nr.42). [ISBN 978-90-8704-354-4](#).
- Hoop, Lammert de, & Arno Bornebroek (2010). *De rode dominee : A.S. Talma*. Boom, Amsterdam. 331 p., 16 p. pl. [ISBN 978-94-6105-110-3](#). Biografie.
- Kalma, J.J. (red.) (1986/87). *Ds. A.S. Talma (1864-1916) : voor het volk om Christus' wil : bibliografie van en over hem*. Eigen beheer, Leeuwarden. 2 dl. in 1 bd. (alfabetisch, chronologisch). (Bibliografieën / J.J. Kalma ; 177).
- Oudendag, J.W. (1978). *De stryd om een kamerzetel in 1901 : Talma contra Troelstra in Tietjerksteradeel*. Eigen beheer, Leeuwarden. 50 p. Scriptie.
- Ruiters, T. de (1946). *Minister A. S. Talma : een historisch-ethische studie over de corporatieve gedachte in de christelijk-sociale politiek van Nederland*. Katholieke Universiteit, School voor Politieke en Sociale Wetenschappen Leuven. 243 p. Proefschrift.
- Vellinga, Jan Meindert (1941). *Talma's sociale arbeid*. Edecea, Hoorn. 208 p. Vrije Universiteit, Juridische faculteit, Amsterdam Proefschrift.
- Smeenk, C., & P. van Vliet Jr. (1916). *Een held in volle wapenrusting : A.S. Talma en zijn arbeid*. Libertas, Rotterdam. 232 p.

Documentaire

- Kleinbruinink, Henk (regie, red.) (2009). *Zelfs vindt de mus een huis, o Heer : een portret van Aritius Talma jr.randus Talma (1864-1916), de rode dominee'*. Stichting Beeldlijn, Groningen. 1 dvd-video (30 min.). *Nederlands ondertiteld, grotendeels Fries gesproken*.

Bronnen:

www.Wikipedia.nl

https://www.parlement.com/id/vg09lla1e0x7/a_s_Talma_jr._talma

<https://www.dordrecht.net/nieuws/2011-01-24-5789-christelijke-sociaal-voorman-talma-heeft-banden-met-dordrecht.html>

<http://resources.huygens.knaw.nl/retroboeken/blnp/#source=4&page=415&view=imagePane>

<https://docplayer.nl/5159117-Heerlijkheden-jubileumnummer-tijdschrift-over-de-geschiedenis-van-heemstede-en-bennebroek.html>